

Eurooppalainen romantiikka ja *Kalevala*

Millainen oli Elias Lönnrotin *Kalevalan* (1835/1849) suhde romantiikan aatteisiin? 1800-luvun alun romantiikka mainitaan edelleen eräänlaisena taustakontekstina kansalliseepoksen kokoamisesta puhuttaessa, mutta *Kalevalan* yhteydet romantiikkaan ovat saaneet viime vuosina vähemmän huomiota. Esimerkiksi Väinö Kaukonen ajatteli *Kalevalan* romanttisena teoksena:

Lönnrot oli aikansa lapsi, joka uskoi romantiikan suureen kuvitelmaan kansojen muinaisesta 'eepillisestä aikakaudesta'. – – Lönnrot uskoi, että historiantakaisena pakanuuden aikana, jota hän nimitti 'Kalevalan ajaksi', kansanrunoissa mainitut ja meille *Kalevalasta* tutut hahmot olisivat eläneet todellisina ihmisinä ja että jotkut heidän aikalaisensa olisivat sepittäneet perinteenä säilyneet 'Kalevalan runot'. Mitään tällaista ei ole koskaan ollut olemassa. (Kaukonen 1982, 74.)

Kaukonen termi 'eepinen aikakausi' on peräisin unkarilaisen Bertalan Krompecherin tutkimuksesta *A Kalevala keletkezése* (1935; saks. *Die Entstehung des Kalevala*, 1940), jossa tämä esitti *Kalevalan* kokoamisen mahdollisuuden ehtona olleen niin sanotun romanttisen aksioman. Krompecher (1940, 9; ks. myös Korompay 1962) tarkoitti termillä romantikkojen oletusta, jonka mukaan jokaisella kansalla on ollut historiansa alussa eepinen aikakausi ja sitä koskevaa runoutta. Martti Haavio (1936, 171) väitti Krompecherin tutkimukseen vedoten, että *Kalevala* ei olisi voinut edes syntyä muulloin kuin 1800-luvun romantiikan aikana, sillä ajatus menneen eepoksen rekonstruoimisesta olisi ollut 1900-luvulla mahdoton.

1900-luvun tutkimuksessa romantiikan vaikutusta *Kalevalan* syntyyn pidettiin siis itsestäänselvyytenä, mutta 2000-luvun vaihteessa tilanne muuttui. Pertti Lassilan korosti vielä teoksessaan *Runoilija ja rumpali* (2000, 11–13), että romantikkoja seuraten Lönnrot ajatteli kansanrunouden olevan tiedottomasti syntynyttä luonnon runoutta erona oppineiden tietoisesti tehtyyn runouteen. Karkama (2001, 21) kuitenkin arvosteli Lassilan tulkintaa pyrkien määrittelemään Lönnrotin pikemminkin ”yltiöromantiikkaa” vastustaneeksi uushumanistiksi. Lassilan ja Karkaman välinen keskustelu romantiikan merkityksestä *Kalevalalle* jatkui vielä *Helsingin Sanomissa*. ”Karkama tahtoo pelastaa Lönnrotin, 1800-luvun suurmiehen, romantiikan tartunnalta”, Lassila (2002) kirjoitti kriittisessä arviossaan Karkaman tutkimuksesta. Karkama laati vielä vastineen, jossa hän väitti Lönnrotin kuuluvan uushumanismiin ja talonpoikaisvalistukseen. ”Lönnrot oli käytännön mies ja realisti, ja siksi romantiikka jäi hänen toiminnassaan sivujuonteeksi”, Karkama (2002) kirjoittaa.

Lassilan ja Karkaman eriävät näkemykset romantiikan merkityksestä Lönnrotin ajattelulle johtuvat nähdäkseni siitä, että 'romantiikan' käsite on vaikeasti määriteltävissä. Karkama (2001, 48–49) olettaa muitta mutkitta, että romantiikassa oli kyse tunteellisesta irrationalismista ja menneisyyden kulta-ajan ihailusta. Kuten Vesa Oittinen (2001) on huomauttanut, saksalainen konstellaatiotutkimus on kuitenkin muuttanut käsitystämme romantiikasta. Erityisesti Manfred Frank (1998, 17–21) on esittänyt, että ainakaan saksalaista varhaisromantiikkaa ei tulisi ajatella pelkkänä haaveiluna, tunteiluna ja subjektivismina: vaikka heidän käsitteellisesti hienostunut ajattelunsa kritisoikin populaarivalistusta, se toisaalta tukeutui Immanuel Kantin kriittisen transsendentaalifilosofian lähtökohtiin (ks. myös Beiser 2003). *Kalevalan* yhteydet romantiikkaan riippuvat tietenkin siitä, missä merkityksessä romantiikan käsitettä käytetään.

Vaikka Karkamalla on ennakkoluuloja romantiikkaa kohtaan, hän on kuitenkin tehnyt erinomaista työtä dokumentoidessaan Johann Gottfried von Herderin ja Friedrich August Wolfin vaikutusta Lönnrotiin. Vielä 1980-luvun tutkimuksessa heidät saatettiin määritellä (varhais)romantikoiksi, kuten Kaukonen (1984) ja Karkama (1985, 98–100) itsekkin tekivät. Nykytutkimus käsittelee heitä kuitenkin perustellusti myöhäisvalistuksen ja uushumanismin edustajina. Toisaalta Karkama (2001, 16–19) tekee tästä sen johtopäätöksen, että koska Herder ja Wolf vaikuttivat merkittävästi Lönnrotiin, myös Lönnrot itse tulisi nähdä uushumanistina. Lönnrotin vaikutteet uushumanismin klassikoilta eivät kuitenkaan millään tavoin kumoa *Kalevalan* kokoamisen mahdollisia yhteyksiä romantiikkaan. Yhtäläilla esimerkiksi saksalaisen varhaisromantiikan kenties tunnetuin kirjallisuusteoreetikko Friedrich Schlegel otti vaikutteita Herderiltä ja Wolfilta (Nivala 2017, 106–110, 129). Kuten sanottua, 2000-luvun romantiikkatutkimukselle on ollut luonteenomaista luopua siitä pinnallisesta tulkinnasta, että romantiikka olisi syntynyt eräänlaisena tunteellisena reaktiona rationaalista valistusta vastaan. Romantit kritisoivat esimerkiksi valistusfilosofien utilitarismia, mutta ottivat näiltä yhtäläilla paljon vaikutteita ja korostivat esimerkiksi julkisen kritiikin tärkeyttä (Stockinger 2003).

Kiinnostus kansanrunouden keräämiseen kuului niihin ilmiöihin, jotka käynnistyivät jo valistuksen ja uushumanismin aikana mutta jatkuivat romantiikassa. Tunnetusti Henrik Gabriel Porthan ja Christfried Ganander tutkivat ja keräsivät kansanrunoutta jo 1700-luvulla. Tässä suhteessa *Kalevalan* kokoamisen taustalla eivät olleet tietenkään pelkästään romantiikan antamat herätteet. Mutta palatakseni Krompecherin pohtimaan ongelmaan: nimenomaan *Kalevalan* osalta olennainen on kysymys siitä, mistä Lönnrot sai ajatuksen kirjoittaa kokoamiensa kansanrunouden katkelmien

pohjalta uuden eepoksen. Ganander laati valistuksen hengessä kansanrunouden ensyklopedian ja 1800-luvun jälkipuolen folkloristiikka tutki kansanrunoutta systemaattisesti, mutta olisiko nimenomaan uuden eepoksen kirjoittaminen ollut uskottava ratkaisu muuna kuin romantiikan aikana?

Pohdin tässä artikkelissa *Kalevalan* mahdollisia yhteyksiä eurooppalaiseen – erityisesti saksalaiseen ja skandinaaviseen – romantiikkaan. Aloitan tarkastelun Lönnrotin selkeimmin romanttisesta tekstistä, hänen lääketieteen väitöskirjastaan, jossa hän esittää käsityksensä kansanperinteen luonteesta tiedostamattomana ”yöpuolen” tietona erona valistuksen ”päiväpuolen” tietoon. Tämän jälkeen siirryn selvittämään *Kalevalan* ensimmäisen painoksen kokoamisen taustalla olevia mahdollisia romanttisia vaikutteita ja sitten Lönnrotin eepoksen yhteyttä romantikkojen teoriaan eepisestä aikakaudesta. Lopuksi käsitelen vielä *Kantelettaren* alkulausetta ja Lönnrotin siinä esittämää erottelua luonnon- ja taideronouteen. Tätä kautta selvitan, liittyikö *Kalevalan* kokoaminen romantiikkaan.

Lönnrotin romanttinen yöpuoli

Lönnrot julkaisi vuonna 1832 vain lyhyen otteen lääketieteen väitöskirjastaan, ja valmis teos *Om Finnarnes Magiska Medicin (Suomalaisten maagisista parannuskeinoista)* julkaistiin 1842. Erityistä huomiota herätti väitöskirjan johdanto, jota Fabian Collan kritisoi tuoreeltaan *Helsingfors Morgonbladissa* 1842 (Anttila 1935, 152; Saarelainen 2011, 58–59). Lönnrot selvittää siinä hyvin seikkaperäisesti käsitystään siitä, kuinka kansan myyttis-maagiset ajattelutavat liittyvät unien ja transsitilojen kaltaiseen vaihtoehtoiseen tietoon. Lönnrot esimerkiksi kirjoittaa: ”Muinaisaika hankki usein syvimmän tietämyksensä yöpuolelta, unista, ja sama pätee vielä tänäkin päivänä oppimattomien ihmisten suhteen.” (VT 3, 22.)¹

Lönnrotin mukaan päivä- ja yöpuoli ovat pohjimmiltaan saman kokonaisuuden eri puolia. Samoin kuin yksi puu voi jakaantua maanpäällisiin osiin ja juuriin, jakaantuu tieto päiväpuolen ilmiöihin, joita edustavat aistimukset ja järki, sekä aavistusten, visioiden ja unien kaltaisiin yöpuolen ilmiöihin. (VT 3, 22; ks. tark. Saarelainen 2011, 59.) Tiedottomasti syntyneen kansanrunouden ero oppineiden intentionaaliseen taideronouteen saa näin perustelunsa Lönnrotin somnambulismia, kansanparannusta ja magiaa käsittelevässä lääketieteen väitöskirjassa, jonka vaikutteiden analysointi on olennaista *Kalevalan* kokoamisen mahdollisten romanttisten yhteyksien kannalta (ks.

Hyvönen 2008, 348). Vastaavasti esimerkiksi Friedrich Schlegel korosti romanttiseen luonnonfilosofiaan tukeutuen, että runous ilmentää luonnon tiedostamattomia (*bewußtlose*) voimia (KFSA 2, 285).

Lönnrotin käsitellessä tutkielmassaan Franz Mesmerin kehittämiin hypnoosihoitoihin perustuvaa animaalista magnetismia sekä somnambulismia (eli unissakävelyä ja muuta tiedostamatonta toimintaa) ei liene yllättävää, että aiempi tutkimus on ollut varsin yksimielinen siitä, että nimenomaan lääketieteen väitöskirjassa jäljet romantiikan vaikutuksesta näkyvät kaikkein selvimmin. Romanttisia vaikutteita on jäljitetty erityisesti Turussa lääketieteen professorina 1828–1830 toimineen Israel Hwasserin kannattamaan ns. ”schellingläiseen” luonnonfilosofiaan. (Anttila 1935, 151; Hämäläinen 1935, 54; Hautala 1954, 113; Tiitinen 1974, 407; Karkama 2001, 79–85; Hyvönen 2002, 93; Hyvönen 2008, 352; Saarelainen 2011; Piilola 2017, 47.) Onkin totta, että F. W. J. Schelling oli jo monien aikalaisten mielestä romantiikan ajan kuuluisin filosofi. Nuorten parissa levinnyt ”schellingläisyys” oli 1800-luvun alun Suomessa julkisten polemiikkien ja viranomaisten huolen lähde – kuuluisimpana näistä varmasti C. G. Ottelinin dosentinväitöskirja *De fide religiosa* (1816), jonka kantilainen Anders Lagus hylkäsi Schellingiin pohjautuvien radikaalien uskonnonfilosofisten ajatusten tähden (Kuuliala 1931, 82–91; Tiitinen 1973; Oittinen 1999, 77–78).

Lönnrot opiskeli 1820-luvun Turussa, joten on oletettavaa, että hän oli jossain määrin tietoinen Schellingin muodikkaasta luonnonfilosofiasta. Anttila (1935, 74) onkin löytänyt hänen kirjeenvaihdostaan maininnan siitä, että Lönnrot olisi muiden ylioppilaiden tavoin saattanut itse harrastaa Schellingin ja Hegelin lukemista. Kuten sanottua, aiemman tutkimuksen vakiintuneen teorian mukaan Lönnrot olisi omaksunut Schellingin romanttisen luonnonfilosofian erityisesti professoriltaan Hwasserilta. Tähän nähden hieman yllättäen Hwasserin valittujen teosten toimittaja Per Hedenius (1868, xi) ja Suomessa Rafael Koskimies (1972, 103) ovat kyseenalaistaneet oliko Hwasser lainkaan ”schellingläinen”. Hwasser vaikuttaa esimerkiksi kritisoivan ”Schellingiä ja hänen kannattajiaan”² materialismin alalajista nimeltä hylozoismi, joka oletti aineen olevan elollista (VS 4, 320). Tiitinen (1973, 191) on yrittänyt ratkaista tämän ongelman jossain määrin epäselvällä käsite-erottelulla: ”Hwasseria voisi mieluummin nimittää schellingiaaniksi kuin schellingläiseksi”. Lopulta ongelmassa lienee pikemminkin kyse siitä, että Hwasser oli itsenäinen ajattelija, joka ei ollut valmis seuraamaan joka kohdassa Schellingiä.

Lönnrotin ajattelun romanttisia vaikutteita ei kuitenkaan tule etsiä yksin Schellingiltä. Manfred Frank (1998, 21) on jopa poleemisesti väittänyt, että Schelling tulisi pikemminkin ymmärtää

Hegelin tavoin saksalaisena idealistina kuin romantikkona. Vaikka Schellingin ajattelussa on epäilemättä monia yhtymäkohtia romanttiseen panteismiin, romanttinen luonnonfilosofia oli joka tapauksessa ”schellingläisyyttä” paljon laajempi suuntaus – kirjallisesta romantiikasta puhumattakaan. Jouni Hyvösen tuokin aivan oikein esiin D. G. Kieserin ja monien muidenkin jo unohtuneiden luonnonfilosofien merkityksen Lönnrotille. Hyvösen (2002, 93–94; 2008, 352–354, 525) mukaan Lönnrotin erottelu tiedon yö- ja päiväpuoleen olisi peräisin Kieseriltä. Kieser (1822, 48) kirjoittaa esimerkiksi nukahtamisesta päivä- ja yöpuolen indifferenssipisteenä, jossa niitä ei voi erottaa. Lönnrot omisti teoksen *Archiv för Animal Magnetism* (Hyvönen 2008, 353), jota kautta hän on hyvin voinut perehtyä Kieserin teorioihin ja yleisemmin mesmerismiin.

Omassa tulkinnassani haluan laajentaa Lönnrotin romanttisten vaikutteiden analyysiä ottamalla huomioon saksalaisen romantiikan filosofin, lääkärin ja kirjailijan Gotthilf Heinrich von Schubertin mahdollisen merkityksen Lönnrotin lääketieteen väitöskirjalle. Schelling ei tietääkseni käsittele kovin paljon tiedon yöpuolta ja somnambulismia, mutta Schubertin teoksissa *Ansichten von der Nachtseite der Naturwissenschaft* (1808) sekä *Die Symbolik des Traumes* (1814) nämä käsitteet ovat aivan olennaisia – onhan termi ”yöpuoli” mukana jo Schubertin aiemman kirjan otsikossakin. Schubertin jälkimmäinen teos puolestaan käännettiin ruotsiksi 1820 nimellä *Drömmarnas symbolik*. Tiedämme Lönnrotin kirjeestä kirjakauppias Bengt Adolf Thunebergille (22.11.1837), että Lönnrot tilasi kyseisen kirjan. Lisäksi Lönnrot käänsi vuonna 1851 kaksi Schubertin romanttista kertomusta, joten näyttää selvältä, että Lönnrot tunsu Schubertin tuotantoa.³

Lönnrot tilasi Schubertin kirjan 1837 eli ennen väitöskirjansa laajennetun painoksen julkaisua, mutta täyttä varmuutta ei ole siitä, milloin Lönnrot mahtoi kuulla Schubertista ensimmäistä kertaa. On kuitenkin muistettava, että Schubert oli aikalaisille lähes yhtä tunnettu ajattelija kuin Schelling. Hänen mainettaan ei lainkaan vähentänyt se, että Anna Perälän (painovuotta ei ole ilmoitettu) mukaan Suomen sensuuri kielsi Schubertin unientutkimusta koskevan teoksen ruotsinnoksen, vaikkakin kirjakauppiat silti möivät sitä. Ruotsalaisessa tutkimuksessa onkin dokumentoitu Schubertin merkitys ruotsalaisten romantikkojen ajattelulle (Henning 2015, 23). *Die Symbolik des Traumes* mainitaan lyhyesti turkulaisten romantikkojen *Mnemosynessä* (nro 69/1819) ja Schubertin luonnonfilosofiaa esiteltiin 1820-luvulla vielä seikkaperäisemminkin Madame de Staëlin *De l'Allemagne* (1813) teoksesta ruotsinnetussa katkelmassa ”Om naturens betraktande” (*Åbo Tidningar* nro 81/1823). Schubert ei siis ollut Suomessa tuntematon kirjoittaja. Esimerkiksi Snellman kehui *Litteraturbladissa* (nro 11/1858) Schubertia kuuluisaksi ja nerokkaaksi *Unien symboliikka* -teoksen kirjoittajaksi olettaen, että lukijat tiesivät kyllä kenestä puhutaan. Schubertin

teoksen ruotsinnosta mainostettiin sanomalehdissä – samassa ilmoituksessa Jean Paulin animaalista magnetismia koskevan *Reflexioner öfver Animala Magnetismen* käännöksen kanssa (*Åbo Underrettelser* nro 65/1837). Romantiikan luonnonfilosofia, animaallinen magnetismi ja mesmerismi pitivät selvästi pintansa yleisemminkin 1800-luvun kirjallisessa julkisuudessa, eikä Lönnrotin vaikutteita ole siksi mielestäni syytä etsiä yksin Hwasserin lääketieteen luennoilta ja Schellingiltä.

Koska Schubertin ja Kieserin esittämiin ajatuksiin ihmismielen yöpuolesta oli romantiikan aikana laajempaakin innostusta, ei Lönnrotin väitöskirja vaikuta omassa kulttuurihistoriallisessa yhteydessään aivan niin eksentriseltä kuin esimerkiksi Fabian Collan halusi asian arvostelussaan esittää. 1800-luvun lääketieteessä niinkin erilaisia ilmiöitä kuin koleraa ja herännäisyydelle tyypillistä uskonnollista hurmioitumista selitettiin animaallisen magnetismin avulla (Tiitinen 1974, 404–409; Sarjala 2007, 121–122). Schubertin mukaan runoilijoiden, profeettojen mutta myös mielisairaiden hämärä kieli ja omituiset näyt muistuttivat unikieltä ja tästä syystä runous, hulluus ja somnambulismi olivat toisilleen läheisiä. Schubertin eräänä esimerkkinä tästä ekstaattisesta ilmiöstä on kreikkalainen oraakkeli Pythia. (Schubert 1814, 15; vrt. Kieser 1822, 267.) Lönnrot esittää yhtä lailla, että suomalaisten tietäjien loveen lankeaminen ja kreikkalaisen oraakkelin Pythian ekstaasi tulisivat molemmat ymmärtää somnambulistisen tilan ilmentyminä (VT 3, 25).⁴ Valistuksen ”päivätiedon” näkökulmasta nämä ilmiöt olivat käsittämättömiä ja hämäreitä, mutta Lönnrotin lukeman romanttisen luonnonfilosofian mukaan esimerkiksi tietäjän vaipuminen transsitilaan oli ymmärrettävä somnambulistisena unitilana, joka oli itsessään kiinnostava tutkimuskohde ja tarjosi tärkeätä tietoa kansan myyttismaagisista ajattelutavoista.

Lopuksi voidaan todeta, että Schubertin mahdollinen vaikutus Lönnrotiin selittää erään aiemman tutkimuksen anakronistisen ajatuksen: että Lönnrotin lääketieteen väitöskirja liittyisi jotenkin Sigmund Freudin perustamaan psykoanalyysiin (esim. Anttila 1935, 152; vrt. myös Piilola 2017). Kysymys on päinvastoin siitä, että Lönnrot ja Freud ottivat molemmat Schubertilta ja muilta romantikoilta vaikutteita – viittaahan Freud *Unien tulkinnassa* (*Die Traumdeutung*, 1900) Schubertin aiempaan kirjaan unien symboliikasta (2001, 59, 297).

Lönnrotin eeposteorian vaikutteista

Lääketieteen väitöskirjansa kahden eri version välissä Lönnrot julkaisi *Kalevalan* ensimmäisen laitoksen (1935). Viittasin edellä Krompecherin (1940, 27–32) väitteeseen, jonka mukaan Lönnrotin teos on nähtävä romanttisena eepoksena, joka poikkesi aiemmasta valistusparadigmaan kuuluneesta kansanrunouden keräyksestä kuten Gananderin ensyklopediasta *Mythologia Fennica* (1789). Jouni Hyvönen (2008, 342–347) sen sijaan on esittänyt, että Lönnrotin *Kalevala* tulisi nimenomaan nähdä valistuksen ensyklopedisen perinteen jatkajana. Krompecherin (1940, 9) mukaan puolestaan *Kalevalan* synnyn edellytyksenä oli romanttinen aksiooma eli uskomus, jonka mukaan jokaisella kansalla oli historiansa alussa ollut eepinen aikakausi ja siitä kertovia runoja tai jopa kokonainen kansaneepos. Selvitän tässä jaksossa Lönnrotin suhdetta romanttiseen aksioomaan sekä kartoitan, mistä hän olisi voinut tämän käsityksen omaksua.

Esimerkiksi Krompecher (1940) ja Kaukonen (1984) ovat tutkineet romantiikan eeposteorian vaikutusta *Kalevalaan*, mutta he eivät mielestäni erittele romanttisen aksiooman eri puolia riittävän analyttisesti. On syytä huomata, että romanttisessa aksioomassa yhdistyy useita eri käsityksiä, jotka ovat toisilleen läheisiä mutta kuitenkin erilaisia. Ensinnäkin siihen liittyy uskomus, jonka mukaan kaikkien kansojen muinaishistoriassa olisi ollut kehitysvaihe, jota tulisi kutsua 'eepiseksi aikakaudeksi' ja johon eepisten runojen tapahtumat perustuvat. Toiseksi siihen liittyy uskomus, jonka mukaan menneisyydessä olisi ollut olemassa yhtenäinen eepos, joka olisi rekonstruoitavissa siitä säilyneiden fragmenttien pohjalta. Kolmanneksi ei ole mitenkään itsestään selvää, että romanttikot olettivat tämän eepisen ajan olleen mennyt kulta-aika, joka oli kaikin tavoin parempi kuin nykyaika ja joka tulisi kenties palauttaa tulevaisuudessa (ks. Nivala 2017).

Krompecher (1940, 9) jäljitti romanttisen aksiooman erityisesti Friedrich Schlegelin ajatteluun nostaan esiin tutkimuksen *Geschichte der alten und neuen Literatur* (1812), joka käännettiin useimmille eurooppalaisille kielille mukaan lukien ruotsinnos *Den äldre och nyare litteraturens historia* (1838). Schlegel pitää teoksessaan kansakunnan esihistoriallisia muistoja ja niitä koskevaa runoutta sen tärkeimpänä perintönä ja käsittelee homeeristen eeposten monimutkaista syntyprosessia (KFSA 6, 15–16, 25–30). Schlegel kuitenkin kehitti varsinaista eeposteoriaansa jo 1790-luvun lopun kirjoituksissaan, joita Krompecher ei ota esiin. Esimerkiksi Schlegelin esse ”Über die Homerische Poesie” (1796) keskittyy Wolfiin *Prolegomena ad Homerum* (1795) tutkimuksen esittelyyn ja arviointiin (KFSA 1, 116–132). Wolfiin vedoten Schlegel korosti esseessään, että homeeriset eepokset ovat säilyneet jälkipolville ainoastaan aleksandrialaisen filologien kriittisen toimitustyön läpikäyneinä ja yhtä Homeros-nimistä runoilijaa on tuskin koskaan ollut olemassakaan. Tällä oli merkittäviä seurauksia Schlegelin ajatukselle romanttisesta runoudesta

alati täydentyvänä ja avoimena tekstinä, joka kritisoi klassismin suljetun muodon ihannetta. Homeeriset eepokset olivat syntyneet ensin suullisen kulttuurin jatkuvan varioinnin alaisena, minkä jälkeen myöhemmät filologit vertailivat, tutkivat, kokosivat yhteen ja muokkasivat niitä. Tässä mielessä eepokset muistuttavat Schlegelin määritelmää siitä, että romanttinen runous ei saisi koskaan täydellistyä vaan sen tulisi olla alati tulossa (*im Werden*; KFSA 2, 182). Wolfin Homeros-tutkimus osoitti Schlegelille, että filologisessa kritiikissä ei ollut kyse pelkästä tekstien arvioinnista ja tulkinnasta vaan filologien editointityö konstruoi teoksia, vaikkakin aiemman aineiston pohjalta. (Nivala 2017, 106–110.) Pertti Karkama (1985, 103) onkin aiemmin todennut, että ”Schlegelin teoriat näyttävät tarjoavan valaistusta myös *Kalevalan* rakenteen ongelmaan”.

Schlegel väitti, että homeerinen runous ei voinut olla yhden runoilijan vaan koko ”eepin aikakauden” ja Kreikan kansan tuottamaa (KFSA 1, 523). Tästä huolimatta Schlegel – ehkä hieman yllättäen – kritisoi oman aikansa Homeros-kulttia. Schlegel käyttää esimerkkinä tästä aiemman sentimentalistien sukupolven virheellisestä ajattelutavasta Goethen Wertheriä, joka kaipasi takaisin Homeroksen ja *Ossianin laulujen* eepiseen maailmaan (KFSA 1, 346; KFSA 6, 167; Nivala 2017, 109). Tässä suhteessa Karkaman (2001, 50–51) tapa määritellä romantiikka kaipuuna menneeseen sankariaikaan on ongelmallinen. Karkaman pelkäämää ”yltiöromantiikka” emme ainakaan nuorelta Schlegeliltä löydä, vaikka tämä samaan aikaan kuitenkin luonnosteli toimittamassaan *Athenäum*-lehdessä uuden romanttisen kirjallisuuden ohjelmaa, joka katsoi menneisyyden sijasta tulevaisuuteen. Tästä huolimatta Schlegel oletti kreikkalaisten historiaan kuuluneen eepin aikakauden, jonka historiallisten tapahtumien ja myyttismaagisten ajattelutapojen jälkiä kaikui vielä homeerisissa eepoksissa, vaikka ne olivatkin nykymuodossaan myöhempien filologien konstruoimia teoksia.

Lönnrot tuskin tunsi suoraan Schlegelin eepsteoriaa (Honko 1987, 137–138). Lönnrot ei muutenkaan viitannut kovin innokkaasti ulkomaisiin kirjoittajiin vaan päinvastoin kirjoitti *Kalevalan* toisen painoksen lopussa: ”En ole opissa ollut, / käynyt mailla mahtimiesten, / saanut ulkoa sanoja, / loitompata lausehia.” (Lönnrot 1849, 348, laulu 50:597–600; vrt. König 2014, 80.) Tämä on hyvin ymmärrettävää: käytiinhän 1800-luvun Euroopassa kiistaa siitä, missä määrin aito kansanrunous sai ylipäätään olla kosketuksissa kirjalliseen kulttuuriin. Erityisesti Lönnrotin kuoleman jälkeen tohtorismiehestä rakennettiin tietoisesti kuvaa oppimattomana kansanmiehenä, jolle opillinen sivistys olisi ollut täysin vierasta (Apo 2008, 374–375). Nykytutkimukselle on kuitenkin jo luontevampaa kysyä, missä määrin *Kalevalan* kokoamisen taustalla vaikutti yleisempi

1800-luvun romantiikan diskurssi, vaikka romantikkojen suoraa vaikutusta Lönnrotiin on usein vaikeaa dokumentoida.

Lönnrotin ensimmäinen mahdollisuus altistua romanttiselle diskurssille sijoittui hänen opiskeluvuosiinsa Turun Akatemiassa 1820-luvulla, jota kutsutaan myös Turun romantiikan ajaksi. Turun romantiikan käsitteestä on tosin tutkimuksessa kiistelty, sillä porthanilaisen uushumanismin perinne oli Turussa edelleen vahva (ks. tark. Sarjala 2018). Olipa Turun romantiikan käsitteestä tutkimuksellisesti mitä mieltä tahansa, romantiikka ei missään tapauksessa ollut täysin vieras asia 1800-luvun turkulaisille – julkaistiinhan saksalaista romantiikkaa arvosteleva artikkeli *Åbo Tidning* -lehdessä jo niinkin aikaisin kuin 1801 (Söderhjelm 1915, 94–95). Krompecher (1940, 10–11) ja Kaukonen (1941, 115; 1979, 35–36; 1987) olettivat, että eepistä aikakautta koskeva romanttinen aksiooma oli yleinen myös Suomessa ja sitä kannattivat J. G. Linsén, A. J. Sjögren, A. I. Arwidsson ja C. A. Gottlund, joiden kautta Lönnrot olisi omaksunut sen. Näistä Lönnrotin suoriin Turun kontakteihin lukeutui erityisesti Linsén.

J. G. Linsén toimi *Mnemosynen* toimittajana ja opetti Turun Akatemiassa roomalaista kirjallisuutta sekä kaunopuheisuutta. Lönnrot kuului Linsénin kanssa samaan osakuntaan. Lisäksi Linsén työskenteli 1830-luvulla Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimiehenä ja Lönnrot neuvotteli hänen kanssaan *Kalevalan* julkaisemisesta. (Anttila 1935, 63.) Ei ole mitenkään epärealistista ajatella, että Linsénillä saattoi olla merkittäväkin vaikutusta siihen muotoon, jonka *Kalevala* lopulta sai, sillä Lönnrot kävi hänen kanssaan aktiivista kirjeenvaihtoa jo runoja kerätessään. Karkama (2001, 35) toteaa, että Lönnrotin täytyi tuntea Linsénin ja Arwidssonin ajattelua, vaikka hän ei nähin kirjoituksissaan suoraan viittaa.⁵

Linsén ja muut *Mnemosynen* piirissä toimineet turkulaiset olivat yllättävän hyvin perillä saksalaisesta varhaisromantiikasta. Liisa Castrénin kattavan selvityksen mukaan *Mnemosyneen* käännettiin monien muiden romantiikan tekstien ohella esimerkiksi Novaliksen luonnonfilosofiaa (nro 11 / 1819), ote tämän romaanista *Heinrich von Ofterdingen* (nro 59 / 1820) sekä kolme August Wilhelm Schlegelin kirjallisuusteoriaa käsittelevää esseetä. Lisäksi *Mnemosynessä* julkaistiin Friedrich Schlegelin katkelma Vergiliuksesta (nro 91 / 1819) sekä ote muinaisten kansojen hautaustapoja ja sielunvaellusta koskevasta tutkielmasta (nro 26 / 1820). (Castrén 1944, 228–234.) ”Virgilius” -otsikolla painettu lyhyt teksti on selvästi käännetty Schlegelin *Geschichte der alten und neuen Literatur* -teoksesta, ja se edeltää 20 vuotta teoksen myöhempää ruotsinnosta. Kääntäjänä on todennäköisesti roomalaisen kirjallisuuden dosentti Linsén, jolle Vergilius oli mahdollisesti

Homerosta kiinnostavampi eepikko. Saksalaisten romantikkojen kirjoitukset eivät siten suinkaan olleet täysin tuntemattomia *Mnemosynen* toimittajille ja lukijoille.

Meillä ei ole liiemmin dokumentteja siitä, kuinka tarkasti Lönnrot luki *Mnemosyneä*, mutta *Valittujen teosten* hakemiston mukaan Lönnrot viittaa lehteen esimerkiksi Väinämöistä koskevassa opinnäytteessään sekä *Kalevalan* ensimmäisen laitoksen esipuheessa (ks. VT 2, 153; VT 3, 16, 199, 449, 461; VT 4, 495, 498; VT 5, 132, 189, 584). Snellmankin muisteli vielä 22.2.1844 *Saimassa*, että ruotsalaisten ja turkulaisten romantikkojen lehdet levisivät aikanaan laajalle (KT 6, 126; Castrén 1944, 238). Juhana Saarelainen (2014, 159–161) on ehdottanut Linsénin *Mnemosynen* numeroissa 60–61 julkaiseman esseen ”Suomalaisesta kansallisuudesta” (”Om Finsk Nationalitet”, 1819) muodostavan tärkeän kontekstin Lönnrotin ajattelun ymmärtämiseksi (ks. myös Anttila 1935, 60–63; Hautala 1954, 103–104; Karkama 2001, 53–55). Linsénin essee on sikäli mielenkiintoinen, että hiukan varhaisen Friedrich Schlegelin tavoin Linsén toivoi romanttisen aikakauden koittamista suomalaisessa runoudessa. Samalla hän kuitenkin kritisoi ajatusta menneen eepisen aikakauden palauttamisesta, koska epiikan aikakausi oli jo mennyt ohi, jos sellaista oli Suomessa koskaan ollutkaan. Tästä huolimatta Linsén kannusti kokoamaan yhteen kaiken sen mitä suomalaisesta muinaisrunoudesta tiedetään.⁶

Tapaamme Sjögreniltä hiukan vastaavan käsityksen. Aiemmat tutkijat ovat olettaneet Lönnrotin perehtyneen Sjögrenin teokseen *Über die finnische Sprache und Ihre Litteratur* (1821) (Haavio 1931, 10; Kaukonen 1941, 115; Kaukonen 1984, 20; Karkama 2001, 61; vrt. Voigt 1990, 249). Sjögren (1981, 3–4) kirjoittaa siinä, kuinka Suomen kansakunnan eepinen aika näyttää päättyneen jo kauan sitten, jos sellaista on koskaan ollutkaan. Mikäli suomalaisten runot kuitenkin koottaisiin yhteen, niiden kokonaisuus voisi valottaa maan muinaishistoriaa. Linsénin tavoin Sjögren tunsu saksalaisten romantikkojen tuotantoa. Michael Branch (2006, 327–328, 334) on selvittänyt, että Sjögren ei ollut lukenut pelkästään Herderiä vaan hän hallitsi esimerkiksi Schlegelin historianluennot *Über die neuere Geschichte* (1811, ruots. *Öfver den Nyare Historien*, 1822) sekä orientalistisen tutkimuksen *Über die Sprache und Weisheit der Indier* (1808). Tiedetään, että Sjögren ennakoiti Lönnrotin tutkimusmatkoja ja haastatteli Ontrei Malista jo 1825 (Kaukonen 1979, 32).

Gottlund esitti jo vuonna 1817 ajatuksen suomalaisen eepoksen kokoamisesta. Hän teki sen laajaksi tutkielmaksi paisuneessa arvostelussaan saksalaisen historioitsijan Friedrich Rühsin teoksesta *Finnland und seine Bewohner* (1809), joka julkaistiin ruotsalaisten romantikkojen *Svensk*

Litteratur-Tidning lehdessä (Heikinheimo 1933a, 286–287; Hautala 1954, 97; Hyvönen 2008, 336–337; Schröder 2012, 246–247). Gottlund (1932, 244) kirjoittaa: ”arvostelija suorastaan väittää, että jos tahdottaisiin kerätä vanhat kansallislaulut ja niistä muodostaa järjestelmällinen kokonaisuus, tulipa siitä sitten eepos, draama tai mikä muu tahansa niin siitä voisi syntyä uusi Homeros, Ossian tai Nibelungenlied”.⁷ Tämän ohella Gottlund esitti romanttisen tulkinnan suomalaisesta mytologiasta, jossa hän esimerkiksi vertasi muinaisten suomalaisten käsitystä yhdestä absoluuttisesta jumalasta Schellingin spinozalaiseen monismiin (Gottlund 1817, 294–295).⁸ Näin Gottlund saattoi esittää euhemeristisen väitteen eli oletuksen siitä, että jumalat olivat alkujaan historiallisia ihmisiä. Väinämöinen ja Ilmarinen eivät olleetkaan suomalaisten muinaisia jumalia vaan pikemminkin eepisiä heeroksia, joista oli säilynyt 1800-luvulle saakka kertomuksia (Gottlund 1817, 348–350). Muinaisten suomalaisten monoteismi ja kysymys siitä, olivatko Väinämöinen ja muut sankarit jumalia vai historiallisia henkilöitä olivat kysymyksiä, jotka vaivasivat myöhemmin Lönnrotia.

Linsénistä ja Sjögrenistä poiketen Gottlund korosti omaa rooliaan *Kalevalan* taustavaikuttajana. Vuonna 1847 Gottlund vihjaili Lönnrotin omineen ajatuksen eepoksen kokoamisesta häneltä ja muistutti pisteliäästi, että Lönnrot viittasi edellä siteerattuun Gottlundin arvosteluun tutkielmassaan *De Väinämöine priscorum Fennorum numine* (1827), mutta oli jotenkin onnistunut unohtamaan tämän tosiseikan kirjoittaessaan *Kalevalan* esipuhetta. (Gottlund 1847, 95; vrt. VT 3, 11; ks. myös Anttonen 2014, 58; Pentikäinen 1999, 16.) Tutkijat ovat olleet perillä näistä Gottlundin kiusallisista syytöksistä: Ilmari Heikinheimo (1933b, 6) vetosi siihen mahdollisuuteen, että Lönnrot on voinut mekaanisesti kopioida Gottlundin osoittavan kirjallisuusviitteen lukematta itse artikkelia. Tämä on tietenkin mahdollista, vaikkei se antaisikaan kovin hyvää kuvaa Lönnrotin tutkimusetiikasta. Toinen vaihtoehto on, että Lönnrot oli viitteensä mukaisesti lukenut ruotsalaisten fosforistien lehteä ja tunsi sieltä Gottlundin romanttisen eeposteorian.

Lönnrot, jonka välit Gottlundin olivat huonot, korosti *Kalevalan* esipuheessa pikemminkin Reinhold von Beckerin merkitystä, joka oli ollut hänen Väinämöistä koskevan tutkielmansa ohjaaja (VT 5, 176). Von Becker oli Linsénin kanssa samaa sukupolvea ja julkaisi artikkeleitaan *Mnemosynessä* (Castrén 1944, 257). Hän kokosi itsekin kansanrunoutta: von Beckerin tutkimusmatkan eräänä innoittajana oli tanskalainen kielitieteilijä Rasmus Rask, joka vieraili Turussa 1818 (Niemi 1898, 45–47). Keräystensä tuloksena von Becker julkaisi *Turun Wiikko-Sanomissa* kertomuksen Väinämöisestä. Tällä oli merkittävä vaikutus Lönnrotin ajatteluun. Esko

Häkli (2017, 10–11) laskee Raskin romantiikan edustajaksi. Lönnrot viittasi itsekin Raskin tutkielmiin (ks. esim. VT 5, 476), joten romanttisia vaikutteita saattoi tulla myös Tanskasta.

Lönnrot ja romanttinen aksiooma

Vaikka Lönnrot viljeli kirjallisuusviitteitä säästeliäästi, hänen *Kalevalan* yhteyteen kirjoittamansa paratekstit antavat tietoa hänen eeposkäsityksestään. Niitä lukiessa on edelleen pidettävä mielessä romanttisen aksiooman eri versiot. Sen heikko versio tarkoitti oletusta, jonka mukaan suomalaisessa kirjallisuudessa oli ollut 'eepinen aika', josta *Kalevalan* runot kertoivat, vaikkakin jokaisen sukupolven myötä hiukan muuntuneina. Vahvemman version mukaan taas *Kalevalan* runot olisivat itsessään peräisin muinaiselta ajalta ja ne olisivat muodostaneet yhtenäisen kokonaisuuden jo ennen Lönnrotin toimitustyötä. Kannattiko Lönnrot mitään näistä?

Lönnrot julkaisi teoksen *Kalewala taikka Wanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan muinosista ajoista* (1835) vailla tekijännimeä. Kirjan alaotsikko antaa viitteitä siitä, että kyse olisi ”muinaisista ajoista” kertovista runoista, joiden tekijä on tuntematon tai kollektiivinen. Lönnrot selittää *Kalevalan* taustalle olettamiaan esihistoriallisia tapahtumia esipuheessaan:

Että asiat, joista runoissa lauletaan, ei kaikki olleet ilman perää, ymmärtää itsekukin helposti, vaan mikä lienee toen tosi, mikä jollai toisella tavalla runossa kuvailtu, mikä peräti valeheltu, sitä nyt lienee vaikeampi erottaa. – Pian kaikissa runoissa osotetaan kaksi kansaa, jotka eivät ylen hyvässä suosiossa välillensä eläneet. Toisen näistä nimittäisimme Pohjan, toisen Kalevan kansaksi. – Vaikka näistä ei enää mitään selvää saane, olen kuitenkin uskova Kalevasta, hänen Väinämöistä, Ilmarista ja muita nimellisiä uroita paljon vanhemmaksi, ehkä, kun sanoinkin, siksi, joka ensimmäiset Suomalaiset näille maille saatatti. (VT 5, 176, 178.)

Wolfinsa lukeneena Lönnrot ei uskonut, että hänen keräämänsä runoversiot olisivat iältään muinaisia tai säilyneet muuttumattomina (Saarelainen 2015, 124). Hän ei myöskään olettanut, että ne kertoisivat kovinkaan tarkasti suomalaisten historiasta. Mutta hän kuitenkin tuntuu olettavan niiden taustalla olleen kahden kansan välistä kamppailua koskevat historialliset tapahtumat ja että Väinämöinen, Ilmarinen ja muut sankarit olisivat olleet ensimmäisten suomalaisten jälkeläisiä. Pertti Karkama myöntää tämän puolen Lönnrotin historiakäsityksestä, mutta hän on pyrkinyt ratkaisemaan asian erottelulla Gottlundin ja muiden romantikkojen uskomukseen ”sankarien ajasta” ja Lönnrotin uushumanistiseen uskomukseen ajan ulkopuolella olevasta myyttisestä ”sankariajasta” (Karkama 2001, 261). Omasta mielestäni Karkaman erottelu ei ole kuitenkaan kovinkaan

perusteltu, sillä Lönnrot kuitenkin kirjoittaa yllä annetussa sitaatissa, että *Kalevalan* tapahtumat eivät sijoitu ajan ulkopuolella olevaan myyttiseen menneisyyteen vaan ne käsittelevät esihistoriallisen ajan tapahtumia.

Vaikuttaa siltä, että Lönnrot ajatteli *Kalevalan* runojen kertovan ”eepisistä aikakaudesta”. Mutta uskoiko Lönnrot näiden runojen muodostaneen jo esihistoriallisena aikana kokonaisen eepoksen, joka voitaisiin rekonstruoida? Jouko Hautala (1954, 120) on huomauttanut, että Lönnrot ei vaikuta uskoneen yhtenäiseen eepokseen. Lönnrot kirjoittaa *Kalevalan* esipuheessa: ”Kysynet lukia jos esivanhempamme näitä runoja missään järjestyksessä laulovat taikka yksitellen? Minusta näyttää näiden runojen sitä myöten, kun asiatki tapahtuvat, yksitellen ilmautuneen.” (VT 5, 176.) Kuten Satu Apo on todennut, Lönnrot kertoi avoimesti *Kalevalan* esipuheissa toimitusperiaatteistaan ja siitä ettei mitään yhtenäistä eeposta ollut olemassakaan.

Tosin Lönnrot ei myöskään kovin aktiivisesti oikaissut hänen työstään myöhemmin syntyneitä väärinkäsityksiä. Monet Lönnrotin aikalaiset, kuten vanha Turun romantikko Linsén ja myöhemmin Zachris Topelius, rakensivat käsitystä *Kalevalasta* muinaisena eepoksena. (Apo 2008, 366–368.) Lauri Honko (1987, 137–139) on huomauttanut, että *Kalevalan* ensimmäinen painos julkaistiin romantiikan ajan eeposteorian ollessa vallalla. Honko on löytänyt Lönnrotin kirjeenvaihdosta viittauksia siihen, että hänkin olisi yrittänyt etsiä laulajien parista laajempaa juonirakennetta, jonka avulla runot voitaisiin laittaa alkuperäiseen järjestykseen, mutta ymmärtänyt sitten kerätyn materiaalin asettamat rajoitukset. Romantiikan eeposteoria vaikutti kuitenkin vielä voimakkaammin *Kalevalan* vastaanottoon. Tämä sai Linsénin julistamaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokouksessa 1835, että Lönnrot on löytänyt kansalliseepoksen ja rekonstruoinut sen fragmenteista. Koska Lönnrot ei vaikuta antavan kirjeenvaihdossaan tällaista kuvaa työstään, kysymyksessä oli väärinkäsitys, joka latasi *Kalevalaan* mahdottomia odotuksia jo ennen kuin teos oli ilmestynyt. (Ks. Hautala 1954, 116.) Myös J. L. Runebergin julkaisemat eepokset ja hänen Snellmanin kanssa romanttisesta eeposteoriasta käymänsä debatti sekä Robert Tengströmin tulkinnat vaikuttivat *Kalevalan* vastaanottoon ja Lönnrotin valintoihin, kun hän kirjoitti *Kalevalan* toista laitosta (ks. tark. Tiitinen 1974, 410–413; Karkama 1985, 99–100).

Voidaan todeta, että Lönnrot omaksui romantikoilta ajatuksen siitä, että *Kalevalan* runot eivät olleet puhdasta fiktiota vaan ne kertoivat omalla tavallaan eepisistä ajasta ja sen esihistoriallisista tapahtumista. Toisaalta Lönnrot ei uskonut ajatukseen menneisyydessä olleesta yhtenäisestä eepoksesta, mutta *Kalevalan* reseptio tuotti tämän ajatuksen. Hautala (1954, 118) on huomauttanut,

että *Kalevalan* tavoitteet olivat sittenkin romanttiset eivätkä tieteelliset tai ensyklopediset. Nykyisessäkin eeposmuodossaan *Kalevala* möi aluksi huonosti ja sitä lukivat harvat. Jos Lönnrot olisi julkaissut kansanrunoista pelkän tieteellisen lähdejulkaisun eikä eeposta, *Kalevala* olisi ehkä unohtunut kokonaan kuten Gottlundin yrityksille kävi. Lönnrotin kirjoittama eepos kuitenkin antoi juuri romanttisessa kaunokirjallisessa muodossaan merkittävän sysäyksen suomalaisen kansanrunouden lukemiseen, keräämiseen ja tutkimiseen.

Kansanrunous luonnonrunoutena

Palaan tässä osiossa vielä lyhyesti Karkaman ja Lassilan kiistaan siitä, tulisiko Lönnrotin käsitystä kansanrunoudesta pitää romanttisena. Kiistan taustalla on Lönnrotin *Kantelettaren* (1840) alkulauseessa tekemä erottelu kansanrunoihin ja oppineiden runoihin:

Kummallaki, niin kansan, kun oppineitten runoilla on oma arvonsa ja etuisuutensa, sitä emme tahdo, emmekä taida vastustella. Mutta toinen toisensa rinnalla niitä pitäen näemme edellisissä *luonnon*, jälkimmäisissä moninaisuuden voittavan. Kansarunoja siitä syystä ei juuri saata'kaan tehdyiksi sanoa. Niitä ei tehdä, vaan ne tekeytyvät itsestensä, syntyvät, kasvavat ja muodostuvat semmoisiksi ilman erityisettä tekijän huoletta. (VT 5, 320.)

Esimerkiksi Jouko Hautala (1954, 124) näkee tässä erottelussa Lassilan tavoin selvää romantiikan vaikutusta, koska Lönnrot edellyttää että kansanrunot olisivat persoonattoman 'kansan' tuottamia eivätkä runoilijan tietoisien työn tulosta. Lönnrotin tuntema Wolfen Homeros-tutkimus tietenkin tarjosi erinomaisen mallin myös muun anonymin kansanrunouden keräämiseen. Herder syyttikin Wolfia oman kansanrunouden teorian plagioinnista ja siirtämisestä Kreikkaan (Nivala 2017, 106).

Karkama (2001, 202–219) on kuitenkin huomauttanut, että Lönnrotin erottelu luonnon ja oppineiden runouteen ei ole romanttinen, koska kysymys on Herderin uushumanistisesta vaikutuksesta Lönnrotiin. Kuten jo toin edellä esiin, Karkama on oikeassa siinä ettei Herderiä pidä sekoittaa myöhempään romantikkojen sukupolveen. Herder käsitteli luonnonrunouden (*Naturpoesie*) ja taidernouden (*Kunstpoesie*) eroa monissa teksteissään. Satu Apo (2006, 218) pitää suomalaisen reseption kannalta tärkeänä Müllerin vuonna 1807 toimittamaa *Stimmen der Völker in Liedern* laitosta, johon tämä kokosi myös Herderin teoreettisia esseitä. Lönnrot viittaakin *Kantelettaren* alkulauseessa juuri tähän kokoelmaan (VT 5, 349). Esimerkiksi Müllerin laitokseen sisältyneessä esseessä ”Über Ossian und die Lieder alter Völker” (1773) Herder asettaa vastakkain villien kansojen elävät, vapaat ja aistimelliset laulut, joista tieteellinen ja keinotekoinen (*künstlich*)

ajattelutapa ei ole tehnyt paperinmakuisia (FHA 2, 452). Tämä muistuttaa paljonkin Lönnrotin metaforia, joista yhden mukaan kansaruno on kuin elävä käki, kun taas oppineiden runot ovat pikemminkin keinotekoisia käkikelloja (VT 5, 321; ks. tark. Saarelainen 2015, 131–136).

Alkulauseen kielessä 1800-luvun tutkija kiinnittää huomiota erikoiseen sanavalintaan. Lönnrot kirjoittaa: ”Mikä siis on kansanrunoissa se omasuus, jossa enimmästi tekorunoista erotaksen? – Se on luonto ja teeskentelemättömyys; sula mielen ilmotus ilman mitään salaamatta, mitään ulkoa lisäämättä.” (KT 5, 321.) Lönnrotin sana ’tekoruno’ vaikuttaa nimittäin suomennokselta saksalaisten romantikkojen usein käyttämästä termistä *Kunstpoesie*. Herder ei käytä Müllerin laitoksessa eikä juuri muuallakaan tätä sanaa, vaan sen vakiintuminen vaikuttaa myöhemmältä. Olen löytänyt *Kunstpoesie* sanan Herderiltä ainoastaan *Terpsichore*-teokseen painetusta ”Die Lyra” (1795) -esseestä, jossa Herder asettaa sen vastakkain *Naturpoesie*-käsitteen kanssa (FHA 8, 125).

Vaikka on tietysti mahdollista, että Lönnrot on muodostanut sanan ’tekoruno’ Herderin innoittamana, on kuitenkin mielestäni paikallaan pohtia, kommentoiko hän myös saksalaisten romantikkojen käymää keskustelua luonnon- ja taidेरunoudesta. Grimmin veljesten *Deutsches Wörterbuch* -sanakirjassa *Naturpoesie*-sanan käytön esimerkkinä annetaan Herderin *Vom Geist der Ebräischen Poesie* (1782–1783), mutta siellä *Kunstpoesie*-termin esimerkkeinä ovat Friedrich Schlegelin *Athenäum*-fragmentit (1798) sekä Jacob Grimmin *Über den altdeutschen Meistergesang* (1811). Schlegel viittaa tähän erotteluun *Athenäum*-fragmenteissaan määritellesään, että romanttisen runouden ”tulee myös sekoittaa ja hämmentää yhteen runoutta ja proosaa, neroutta ja kritiikkiä, taidेरunoutta sekä luonnonrunoutta.” (KFSÄ 2, 182.)⁹ Kun Lönnrot rakentaa Herderin tavoin vastakkainasettelun luonnon- ja taidेरunouden välille, Schlegel ajatteli pikemminkin romanttisen runouden olevan kolmas laji, joka yhdistelee kansanrunoutta ja taidेरunoutta. Toisaalta *Kalevalan* voisi katsoa sikäli sopivan Schlegelin romanttisen runouden ohjelmaan, että Lönnrot kokosi tieteellisen filologian mukaisesti *Kalevalan* loppuun variantteja runoista yhdistäen näin runoutta ja tiedettä. Lisäksi hän otti *Kalevalaan* mukaan esimerkiksi loitsuja rikkoen ahtaita lajityyppirajoja ja laajensi eepoksensa kokonaisuutta painosten välillä. Tässä mielessä *Kalevalan* voi katsoa olevan eräänlaista romanttista universaalirunoutta, joka kaihtaa klassismin ahtaita lajityyppisiä ja ajatusta suljetusta ja valmiista tekstistä.

On hyvin epätodennäköistä, että Lönnrot olisi itse koskaan lukenut *Athenäumia*. Teoreettisesti korkealle virittyneen ja filosofisesti oppineen Jenan varhaisromantiikan sijasta Lönnrotin työskentelyllä oli sittenkin enemmän yhteistä Heidelbergin romantikkojen kanssa. Vuosina 1805–

1808 Achim von Arnim ja Clemens Brentano keräsivät ja julkaisivat kokoelman saksalaista kansanrunoutta *Des Knaben Wunderhorn (Pojan ihmetorvi)*. Snellman kommentoi tätä teosta *Litteraturbladissa* (nro 2/1847) käsitellen myös Novalista, Ludwig Tieckiä, Wilhelm Wackenroderia ja Schlegel-veljeksiä (KT 10, 71.)¹⁰ Lönnrot toimi lehden nimellisenä päätoimittajana, vaikka Snellman vastasi sen sisällöstä. Koska Lönnrotin voi kuitenkin olettaa lukeneen lehteä, nämäkään nimet eivät olleet hänelle ainakaan 1840-luvulla täysin outoja.

Mitään varmuutta ei ole siitä tunsiko Lönnrot Achim von Arnimin ja Brentanon kansanrunouskokoelmaa jo ennen *Kantelettaren* julkaisua vuonna 1840. Kokoelma on joka tapauksessa mielenkiintoinen eurooppalainen vertailukohta. Detlef Kremerin (2007, 278–282) mukaan Heidelbergin romantikot joutuivat jatkuvasti tasapainoilemaan pitkälle toimitetun taideron ja suullisen ”autenttisen” runouden välillä. Tässä mielessä *Des Knaben Wunderhornissa* yhdistyi materiaalina käytetty luonnonrunous, jota toimittajat kuitenkin *Kalevalan* ja *Kantelettaren* tavoin tuntuvasti muokkasivat. *Des Knaben Wunderhorn* herätti ilmestyessään kiistan siitä, kuinka pitkälle kansanrunoja voi ylipäättään editoida. Kiistaan osallistuivat niin Friedrich Schlegel kuin Grimmin veljekset (Rölleke 2005). Vaikka Schlegel ajatteli filologisen kritiikin konstruoivan tekstin, hän kuitenkin kritisoi Brentanon ja Achim von Arnimin kokoelmaa aineiston epäautenttisuudesta ja lauluihin tehdyistä mielivaltaisista muutoksista (KFSÄ 3, 103–108).

On mahdollista, että Lönnrot törmäsi luonnon- ja taideron erotteluun Jacob Grimmin teksteissä. Lönnrot kävi Grimmin kanssa kirjeenvaihtoa myöhemmin 1840-luvulla. Grimm julkaisi vuonna 1845 Berliinissä pidettyyn esitelmäänsä perustuneen ”Über das finnische Epos” artikkelin, joka osaltaan teki *Kalevalaa* tunnetuksi eurooppalaisten romantikkojen parissa (Saarelainen 2014, 163–164). Grimmin teos *Deutsche Mythologie* (1835) ilmestyi sattumalta samana vuonna kuin *Kalevalan* ensimmäinen laitos: molemmat teokset arvosteltiin *Jenaische Allgemeine Literaturzeitungin* perättäisissä numeroissa vuonna 1836. Lönnrot viittaakin Grimmin teokseen tutkielmissaan ”Några ord om spirituösa och nykterhetsföreningar” (1847) sekä ”Om ursprunget till Finnarnes Hiisi” (1858), joten hän kyllä tunsikin Grimmin ajattelua viimeistään 1840-luvulla.

Kalevalan mahdollistaneet aikalaisdiskurssit

Olen tässä artikkelissani selvittänyt Lönnrotin ajattelun ja *Kalevalan* ensimmäisen laitoksen kokoamisen yhteyksiä romantiikkaan. Romantiikka oli yleiseurooppalainen ilmiö ja vaikutteet

liikkuivat myös Suomesta ulospäin, kuten Grimmin *Kalevala*-essee ja Louis Léouzon Le Ducin *Kalevalan* ranskannos vuodelta 1845 osoittavat. Orientalisti Friedrich Rückertiä pyydettiin saksantamaan *Kalevala* jo vuonna 1836, mutta hanke kaatui puutteelliseen kielitaitoon (Kunze 1958). Myöskään yhteyksiä Venäjälle ei tule sivuuttaa – kuuluihan Suomen suurruhtinaskunta Venäjään. Venäläinen romantikko Vladimir Odojevski (1992, 133) viittasi Suomeen sijoittuvassa kertomuksessaan *Salamandra* (”Salamanteri”, 1840) Lönnrotiin, joka oli hänen käsityksensä mukaan löytänyt kansan parista yhtenäisen eepoksen. Lönnrotin tiedetään opetelleen venäjää ja lukeneen Puskinia alkukielellä (Bazanov 1996, 57).

Lisäksi romantiikan avainhenkilöt matkustivat Suomessa. Esimerkiksi August Wilhelm Schlegel ja Madame de Staël kulkivat Suomen läpi vuoden 1812 Venäjän ja Ruotsin matkallaan. De Staël kuvaa muistelmissaan Turkuä yliopistokaupunkina ja viittaa suomalaisten mytologiaan sekä heidän muista eurooppalaisista eroavaan kieleensä, mutta hänen seurueensa ei tiedetä tavanneen kuitenkaan paikallisia oppineita. (De Staël 1861 [1818], 469–479.) August Wilhelm Schlegel taas vaikuttaa olleen tietoinen suomalaisesta kansanrunoudesta jo vuonna 1798 Jenassa pitämällään estetiikan luentosarjalla, jossa hän viittaa suomalaisten kansanrunojen allitteraatioon esimerkkinä ”raakalaiskansojen runoudesta” (1911, 89, §124).¹¹

Näyttää siltä, että Lönnrot tunsu vastavuoroisesti jonkin verran romantiikan tekstejä niin omakohtaisesti kuin välikäsien kautta. Lönnrotia ei ole tarpeellista luokitella romantikoksi, mutta jos romantiikkaa ajatellaan enemmänkin 1800-luvun alkupuolen kulttuurihistoriaa luonnehtineena epookkina, Lönnrot kirjoitti *Kalevalan* romantiikan aikakaudella. Toisin sanoen romantiikan vaikutusta Lönnrotiin ei tule ylipäätään tutkia pelkästään etsimällä hänen tuotannostaan suoria viitteitä romantikkojen kirjoituksiin. Romantiikan kaltaiset kulttuuriset syvävirtaukset pikemminkin mahdollistavat ajatuksia ja ovat läsnä myös tavalla, jota kirjoittaja ei itse edes tiedosta. Romantiikka saattoi olla *Kalevalan* synnyn mahdollisuuden ehto, vaikka Lönnrot ei olisi itse tunnustautunut romantikoksi tai hänen tuotannostaan ei voitaisi löytää yksiselitteistä vaikutussuhdetta romantiikkaan. Romantiikkaa tulisi ajatella pikemminkin eräänä niistä aikalaisdiskursseista, jotka tekivät *Kalevalan* mahdolliseksi – yhdessä valistuksen, uushumanismin ja varhaisen nationalismin kanssa.

Viitteet

1. ”Forntiden hämtade ofta sina djupaste kunskaper ifrån nattsidan, uti drömmarne, och samma förhållande äger ännu i denna dag rum hos obildade menniskor.” (Lönrot 1842, 201.)
2. ”Schelling och hans anhängare”.
3. Ks. Elias Lönnrot Bengt Adolf Thunebergille, 22.11.1837. *Elias Lönnrotin kirjeenvaihto*, <http://lonnrot.finlit.fi/omeka/items/show/1314> (luettu joulukuussa 2018). Schubertin kertomukset ovat ”Puuristi”, *Suometar* n:ot 5–6 sekä ”Merenwirta”, *Suometar* n:ot 38–39, 41–43.
4. ”Den andra benämningen, langeta loveen (falla i remnan), ger anledning att förmoda, det Finnarne, likasom den Delphiska Pythia, lutande eller fallande öfver någon bergsremna eller grotta, blifvit försatta i ett somnambulistiskt tillstånd.” (Lönrot 1842, 207.)
5. Osana laajempaa tulkintastrategiaansa, joka pyrkii selittämään pois Lönnrotin romanttisia vaikutteita, Karkama (2001, 53) luonnehtii ajoittain jopa Linseniä mieluummin uushumanistiksi kuin romantikoksi, koska tämä ei Arwidssonin tavoin kritiikittömästi uskonut menneeseen kulta-aikaan. Tämä tulkinta on kuitenkin sikäli ongelmallinen, että vastaavalla tavalla esimerkiksi nuori Friedrich Schlegel oli samaan aikaan varhaisromantikko ja kritisoi kuitenkin ajatusta menneen kulta-ajan palauttamisesta – pitäen juuri kehitystä ja sivistystä (*Bildung*) historian keskeisenä tavoitteena. On tietenkin totta, että romantiikka koki Napoleonin sotien ja Wienin kongressin aikoihin konservatiivisen kääntein, jonka jälkeen Schlegel ja monet muut romantikot alkoivat kannattaa taantumuksellisempaa politiikkaa ja historianfilosofiaa. Tätä myöhäisromantiikan konservatiivisuutta ei pidä silti yleistää koskemaan romantiikan aiempaa liberaalimpaa vaihetta. (Ks. Nivala 2017.) Linsén tuntuu jakavan monia oletuksia nimenomaan varhaisromantiikan ajattelijoiden kanssa.
6. ”Hvad man nu med allt skäl väntar, är att den Finska poesien får den *romantiska* anklang, som är själen i all modern poesie. – Den Finska Nationen har aldrig spelat en politisk roll, och därför har hon oafbrutet fört ett stilla, contemplativt lif. Men derigenom är henne ingalunda betagen möjligheten, att inom sig utbilda en skaldekonst af romantisk anda. Den gamla episka poesiens tidsålder är ju förbi, den nyare är helt och hållet lyrisk.” (Linsén 1819, 242.)
7. ”Rec. går så långt, det han påstår, att om man wille samla de gamla Nationalsångerna, och deras bilda ett systematiskt helt, det må då fördfrikt blifwa Epos, drama, eller hwad annat som hållst, skulle deras en ny Homeros, Ossian eller Niebelungen Lied kunna uppstå.” (Gottlund 1817, 394.) Mielenkiintoista tietenkin on, että Gottlund pitää tässä vaiheessa mahdollisena, että suomalaisen runouden kokonaisuus voisi olla myös draama eikä eepos viitoittaen näen tietä Fredrik Cygnaeuksen esseelle ”Det tragiska element i Kalevala” (1853), joka luki erityisesti Kullervo-myyttiä tragediana (SA III, 93–155).
8. ”Detta tyckes allt bewisa att Jumala war deras enda gud, om hwilken de hade inga prädicater; det war det Absoluta med abstraktion af alla modificationer[.] Rec. wet wål att man torde inwända, det Finnarne hwarken läst Plato eller Schelling, och kunde sådeles ej hafwa begrepp om en urkraft, eller det absoluta.” (Gottlund 1817, 294–295.) ”Kaikki tämä tuntuu osoittavan, että Jumala oli heidän ainoa jumaluutensa, josta heillä ei ollut mitään tarkempia mainintoja, hän oli absoluuttinen vailla mitään modifikatsioneja[.] Arvostelija tietää kyllä tähän huomautettavan, etteivät suomalaiset olleet lukeneet Plattoa eivätkä Schellingiä ja ettei heillä siten voinut käsitystä mistään perusvoimasta eikä absoluuttisesta.” (Suom. Heikinheimo 1933a, 290.)
9. ”soll auch Poesie und Prosa, Genialität und Kritik, Kunstpoesie und Naturpoesie bald mischen, bald verschmelzen”. (Suom. tekijän.)
10. ”Hän [Achim von Arnim] on lankonsa Brentanon kanssa julkaissut teoksen ’Des Knaben Wunderhorn’, saksalaisten kansanlaulujen kokoelman, joka ansaitsisi meidän suomalaisten mitallisten runouden kääntäjiemme huomion.” (Suom. Heikki Eskelinen.)

11. ”Die Alliteration – – findet man bei den rohen Völkern häufig, so in finnischen Liedern (Kalewala).” Hyvin hämmäntävästi Schlegel mainitsee sulkeissa *Kalevalan* 37 vuotta ennen sen julkaisua. Kyseessä täytynee olla julkaisun toimittaja Krausen vuonna 1911 tekemä lisäys, sillä luentojen käsikirjoitus on kadonnut ja Krausen puhtaaksikirjoittama versio tunnetaan filologisista ongelmista. (Ks. Knödler 2014.) Schlegelin lähde suomalaisen runouden alkusoinnun suhteen saattaisi olla Giuseppe Acerbi. Acerbi teki tutkimusmatkan Suomeen 1798–1799 ja Schlegel oli hänen kanssaan myöhemmin kirjeenvaihdossa. Acerbi (1802, 301) käsittelee suomalaisen runouden alkusointua matkakirjassaan, jonka Schlegel mainitsee kirjeessään Friedrich Wilkenille 15.10.1815, <https://august-wilhelm-schlegel.de/briefedigital/letters/view/1067> (luettu joulukuussa 2018).

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Lähteet

Acerbi, Joseph 1802. *Travels through Sweden, Finland, and Lapland, to the North Cape, in the years 1798 and 1799*. Joseph Mawman, London.

[Ei tekijää] 1819. Utkomna och i Tyska Literatur-Tidning med beröm recenserade böcker. *Mnemosyne* 69/1819.

FHA = Herder, Johann Gottfried 1985–2000. *Werke in zehn Bänden 1–10*. Deutscher Klassiker Verlag, Frankfurt.

Gottlund, Carl Axel 1817. Recensioner: Finland och Deß Invånare, af Friedr. Rühs. *Svenska Literatur-Tidning* 19, 22, 24, 25, 26/1817.

Gottlund, Carl Axel 1847. Sampo ja muutama sana Nykyisestä Runollisuutestamme. *Suomi* 23–24/1847.

Gottlund, Carl Axel 1932 (1817). Arvostelu Friedr. Rühsin teoksesta Finland och dess Invånare. Teoksessa E. N. Setälä, Viljo Tarkiainen, & Vihtori Laurila (toim.), *Suomen kansalliskirjallisuus XI*. Otava, Helsinki, 233–247.

KFSA = Schlegel, Friedrich 1958–2009. *Kritische Friedrich-Schlegel-Ausgabe 1–35*. Toim. Ernst Behler *et al.* Schöningh, Paderborn.

KT = Snellman, J. V. 2000. *Kootut teokset 1–20*. Toim. Raimo Savolainen. Edita, Helsinki.

Kieser, Dietrich Georg 1822. *System des Tellurismus oder Thierischen Magnetismus. Ein Handbuch für Naturforscher und Aerzte*. Herbig, Leipzig.

Linsén, Johan Gabriel 1819. Om Finsk Nationalitet. *Mnemosyne* 60–61/1819.

Lönnrot, Elias 1842. Om Finnarnes Magiska Medicin. Teoksessa *Finska Läkare-sällskapets handlingar I:3*. J. Simelii Enka, Helsingfors, 199–244.

Lönnrot, Elias 1849. *Kalevala*. Toinen painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Odojevski [Odoevsky], Vladimir 1992. *The Salamander and Other Gothic Tales*. Käänt. Neil Cornwell. Northwestern University Press, Evanston.

SA = Cygnaeus, Fredrik 1892. *Samlade arbeten 1–11*. G. W. Edlunds förlag, Helsingfors.

Schlegel, August Wilhelm 1911. *Aug. Wilhelm Schlegels Vorlesungen über Philosophische Kunstlehre mit erläuternden Bemerkungen von Karl Christian Friedrich Krause*. Toim. August Wünsche. Theodor Weicher, Leipzig.

von Schubert, Gotthilf Heinrich 1808. *Ansichten von der Nachtseite der Naturwissenschaft*. Arnold, Dresden.

von Schubert, Gotthilf Heinrich 1814. *Die Symbolik des Traumes*. Kunz, Bamberg.

Sjögren, Anders Johan 1821. *Über die finnische Sprache und Ihre Litteratur*. Gretsche, St. Petersburg.

de Staël, Madame 1823: ”Om naturens betraktande.” Käännetty teoksesta *De l’Allemagne* (1813). *Åbo Tidningar* 81/1823.

de Staël, Madame 1861 (1818). *Mémoires de Madame de Staël (Dix années d’exil)*. Charpentier, Paris.

VS = Hwasser, Israel: *Valda Skrifter af Israel Hwasser 1–4*. Toim. Per Hedenius. O.L. Lamms förlag, Stockholm.

VT = Lönnrot, Elias 1990–1993. *Valitut teokset 1–5*. Toim. Raija Majamaa. SKS, Helsinki.

Kirjallisuus

Anttila, Aarne 1935. *Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta I–II*. SKS, Helsinki.

Anttonen, Pertti 2014. The Kalevala and the Authenticity Debate. Teoksessa János Bak, Patrick Geary ja Gábor Klaiczay (toim.), *Manufacturing a Past for the Present*. Leiden, Brill, 56–80.

Apo, Satu 2006. Kansanlaulujen ääni 1700-luvun kirjallisuudessa. Teoksessa Sakari Ollitervo ja Kari Immonen (toim.), *Herder, Suomi, Eurooppa*. SKS, Helsinki, 216–264.

Apo, Satu 2008. Kansanrunouden tutkijat Kalevalan kriitikkona. Teoksessa Ulla Piela, Seppo Knuuttila ja Pekka Laaksonen (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria*. SKS, Helsinki, 360–381.

Bazanov, V. G. 1966. Venäläiset romantikot ja Suomi. *Historiallinen Aikakauskirja* 4/1966, 40–58.

Beiser, Fredrick C. 2003. *The Romantic Imperative. The Concept of Early German Romanticism*. Harvard University Press, Cambridge, MA.

Branch, Michael 2006. Herderin vaikutus Anders Johan Sjögreniin ja sen seuraukset. Teoksessa Sakari Ollitervo ja Kari Immonen (toim.), *Herder, Suomi, Eurooppa*. SKS, Helsinki, 312–355.

Castrén, Liisa 1944. *Adolf Ivar Arwidsson. Nuori Arwidsson ja hänen ympäristönsä*. Otava, Helsinki.

Frank, Manfred 1998. *Unendliche Annäherung. Die Anfänge der philosophischen Frühromantik*. Suhrkamp, Frankfurt a.M.

Freud, Sigmund 2001. *Unien tulkinta*. Alkuteos: *Die Traumdeutung* (1900). Suom. Erkki Puranen. Gummerus, Jyväskylä.

Haavio, Martti 1931. Kansanrunouden keruu ja tutkimus. *Suomi* 12/1931, 3–104.

Haavio, Martti 1936. Unkarilaista Kalevalan-tutkimusta. *Virittäjä* 2/1936, 168–171.

Hautala, Jouni 1954. *Suomalainen kansanrunoudentutkimus*. SKS, Helsinki.

Hedenius, Per 1868. Förord och Inledning. Teoksessa Israel Hwasser, *Valda Skrifter af Israel Hwasser*. Första delen. O.L. Lamms förlag, Stockholm, I–XXIV.

Heikinheimo, Ilmari 1933a. *Kaarle Aksel Gottlund. Elämä ja toiminta I*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Heikinheimo, Ilmari 1933b. Gottlund Kalevalan syntysanojen lausujana. *Virittäjä* 1/1933, 1–9.

Henning, Peter 2015: *Minne, jag, 1800. Litterär självframställning hos Atterbom, Geijer, Widerberg och Heidenstam*. Makadam förlag, Göteborg.

Honko, Lauri 1987. Kalevala: aitouden, tulkinnan ja identiteetin ongelmia. *Kalevalaseuran vuosikirja 65*. SKS, Helsinki, 125–170.

Hyvönen, Jouni 2002. Kansanusko, mytologia ja Lönnrot. Teoksessa Pekka Laaksonen, Seppo Knuutila ja Ulla Piela (toim.), *Lönnrotin hengessä 2002. Kalevalaseuran vuosikirja 81*. SKS, Helsinki 2002, 90–107.

Hyvönen, Jouni 2008. *Kalevala* Elias Lönnrotin tieteellisenä projektina. Teoksessa Ulla Piela, Seppo Knuutila ja Pekka Laaksonen (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria*. SKS, Helsinki, 330–359.

Hämäläinen, Albert 1935. Elias Lönnrotista kansatieteilijänä. *Kalevalaseuran vuosikirja 15*. WSOY, Helsinki, 47–71.

Häkli, Esko 2017. *Rasmus Rasks korrespondens med språkforskare i Finland*. Helsingfors.

Karkama, Pertti 1985. Lönnrotin eepinen idea. *Tiede & edistys* 2/1985, 96–107.

Karkama, Pertti 2001. *Kansakunnan asialla. Elias Lönnrot ja ajan aatteet*. SKS, Helsinki.

Karkama, Pertti 2002. Elias Lönnrot oli ideaalirealisti. *Helsingin Sanomat* 9.3.2002.

Kaukonen, Väinö 1941. Saksan romantikkojen eeposkäsityksiä. *Kalevalaseuran vuosikirja* 20–21. SKS, Helsinki, 115–132.

Kaukonen, Väinö 1979. Näkökohtia vanhojen runojen tutkimuksen perusteista. *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja* 31. Helsinki, SKS, 27–42.

Kaukonen, Väinö 1982. Folkloristiikan paradigman vaihdos runouden tutkimuksen näkökulmasta. Teoksessa Auli Viikari (toim.), *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja* 34. Helsinki, SKS, 73–88.

Kaukonen, Väinö 1984. Der Einfluss der deutschen Romantik auf das Kalevala. *Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen* 18. Deutsche Bibliothek, Helsinki, 16–26.

Kaukonen, Väinö 1987. Kalevala eepoksena. *Kalevalaseuran vuosikirja* 65. Helsinki, SKS, 109–124.

Knödler, Stefan 2014. August Wilhelm Schlegels Vorlesungen. Analoge und digitale Edition. *Literaturkritik.de rezensionsforum*. <https://literaturkritik.de/id/19679> (luettu joulukuussa 2018).

Korompay, Bertalan 1962. Rekonstroimispyrkimyksestä Kalevalan kokoonpanossa. Teoksessa *Kalevalaseuran vuosikirja* 42. WSOY, Helsinki, 42–50.

Koskimies, Rafael 1972. Schelling ja Turun romantiikka. Teoksessa *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja* 26. SKS, Helsinki, 101–107.

Kremer, Detlef 2007. *Romantik. Lehrbuch Germanistik*. 3., aktualisierte Auflage. Metzler, Stuttgart.

Krompecher, Bertalan 1940. *Die Entstehung des Kalevala*. Studia Fennica IV. SKS, Helsinki.

- Kunze, Erich 1958. Friedrich Rückert suomen kielen ja kansanrunouden harrastajana. *Kirjallisuuden tutkijain vuosikirja 16*. Otava, Helsinki, 122–128.
- Kuuliala, Wiljo-Kustaa 1931. *Turun romantikkojen suhtautuminen uskonnollisiin kysymyksiin*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- König, Cristoph 2014. *Philologie der Poesie. Von Goethe bis Peter Szondi*. de Gruyter, Berlin.
- Lassila, Pertti 2000. *Runoilija ja rumpali. Luonnon, ihmisen ja isänmaan suhteista suomalaisen kirjallisuuden romanttisessa perinteessä*. SKS, Helsinki.
- Lassila, Pertti 2002. Rahvas ja sivistyneistö mieltyivät samaan opettajaan. *Helsingin Sanomat* 28.2.2002.
- Niemi, A. R. 1898. *Kalevalan kokoonpano I. Runokokous Väinämöisestä*. SKS, Helsinki.
- Nivala, Asko 2017. *The Romantic Idea of the Golden Age in Friedrich Schlegel's Philosophy of History*. Routledge, New York.
- Oittinen, Vesa 1999. Suomen ensimmäiset kantilaiset. *Ajatus: Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuosikirja 56*. Suomen Filosofinen Yhdistys, Helsinki, 45–88.
- Oittinen, Vesa 2001. Jenan romantikkojen filosofia – Uusia tulkintoja, uusia kysymyksiä. Teoksessa Tuula Hökkä (toim.), *Romanttinen moderni. Kirjoituksia runouskäsityksistä*. SKS, Helsinki, 26–44.
- Pentikäinen, Juha: *Kalevala Mythology*. Revised Edition. Indiana University Press, 1999.
- Perälä, Anna (painovuotta ei ole ilmoitettu): ”Ulkomaiset teokset joutuvat sensuuriin”. <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/486> (luettu joulukuussa 2018).
- Piilola, Tiina 2017. *Kalevalan naiset ja tiedon yöpuoli. Lönnrotin jalanjäljissä kohti Kalevalan naisten tarinoita*. Jyväskylä Studies in Humanities 312. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Rölleke, Heinz 2005. 'Des Knaben Wunderhorn' – Eine Romantische Liedersammlung: Produktion – Distribution – Rezeption. Teoksessa Walter Pape (toim.), *Das 'Wunderhorn' und die Heidelberger Romantik: Mündlichkeit, Schriftlichkeit, Performanz*. de Gruyter, Berlin, 3–19.

Saarelainen, Juhana 2011. Tieto, tietäminen ja tiede historiallisena ilmiönä. Elias Lönnrotin lääketieteen väitöskirja ja hänen käsityksensä tiedosta. Teoksessa Hannu Salmi (toim.), *Menneen ja tulevan välillä. 1800-luvun kulttuurihistorian lukukirja*. k & h, Turku, 53–90.

Saarelainen, Juhana 2014. *Becoming of a Memory Box: the Kalevala. Sung Poetry, Printed Word and National Identity*. Teoksessa Heta Aali, Anna-Leena Perämäki ja Cathleen Sarti (toim.), *Memory Boxes. An Experimental Approach to Cultural Transfer in History, 1500–2000*. Transcript, Bielefeld, 155–176.

Saarelainen, Juhana 2015. Elias Lönnrot ja unelma kielestä. Historiallisuus ja kansanrunouden siirtäminen menneisyydestä tulevaisuuteen 1800-luvulla. Teoksessa Pertti Grönholm ja Heli Paalumäki (toim.), *Kaipaava moderni. Nostalgian ja utopian kohtaamisia Euroopassa 1600-luvulta 2000-luvulle*. THY, Turku.

Sarjala, Jukka 2007. *Salonkien aaveet. Varhaisin kauhuromantiikka Suomen kirjallisuudessa*. SKS, Helsinki.

Sarjala, Jukka 2018. Mitä kuuluu Turun romantiikalle? *Historiallinen Aikakauskirja* 1/2018, 69–81.

Schröder, Stephan Michael 2012. 1809 aus deutscher Perspektive. Rühs' Finland und seine Bewohner. Teoksessa Jan Hecker-Stampehl (toim.) *1809 und die Folgen. Finnland zwischen Schweden, Russland und Deutschland*. BWV, Berlin, 229–248.

Söderhjelm, Werner 1915. *Åboromantiken och dess samband med utländska idéströmningar*. Holger Schildt förlag, Borgå.

Stockinger, Ludwig 2003. Die Auseinandersetzung der Romantiker mit der Aufklärung. Teoksessa Helmut Schanze (toim.), *Romantik-Handbuch*. Kröner, Stuttgart, 79–106.

Tiitinen, Ilpo 1973. Uuden filosofian hengessä. Carl Gustaf Ottelinin ja muutamien muiden poliittisten romantikkojen vaiheita. Teoksessa *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 27*. SKS, Helsinki, 180–202.

Tiitinen, Ilpo 1974. Pari Elias Lönnrot -ongelmaa. *Kalevalaseuran vuosikirja 54*. SKS, Helsinki, 404–416.

Voigt, Vilmos 1990. The Kalevala and the Epic Traditions of Europe. Teoksessa Lauri Honko (toim.), *Religion, Myth and Folklore in the World's Epics*. de Gruyter, Berlin, 247–264.